Türk dilleri alfabeleri

Vikipedi, özgür ansiklopedi

Türk dilleri alfabeleri veya **çağdaş Türk yazı dilleri alfabeleri** çağdaş dönem Türk yazı dilleri için kullanılan çeşitli alfabelerdir. Uzun tarihî dönemler içinde kullanılmış olan Türk yazı sistemlerinin sonrasında, bazılarının terki, bazılarının devamı ile günümüzde kullanımda olmuşlardır.

Türk halklarının ilk kez 1920'li yıllarda kullanılmaya başlanıp 1938-40'ta Kiril alfabesine geçilene kadar kullandıkları, Latin alfabesinden türetilmiş "ortak" Türkçe alfabeleri. Bunların yanında Türkiye Türkçesi alfabesinden geliştirilmiş olan daha modern bazı Türkçe alfabeleri de gösterilmiştir.

Tarihî dönem alfabeleri

Uzak tarih

Ana maddeler: Türk yazı sistemleri ve Sovyetler Birliği'nde latinizasyon

Türklerin en geniş ölçüde kullandığı yazı sistemleri Göktürk, Uygur, Arap, Latin ve Kiril alfabesidir.[1] Türk dilinin tarihi sürecinde ticari, kültürel, dinî vb. sebeplerle bu dilin yazımında Göktürk, Mani, Soğut, Uygur, Brahmi, Tibet, Süryani, İbrani, Grek, Arap, Kiril, Latin asıllı alfabeler Türk diline çeşitli düzeyde uyarlanmış varyantlarıyla kullanılmıştır.

Yakın tarih

- Ortak Türkçe Alfabesi: 1930'lu yıllarda SSCB'de kullanıldı. Latin harfleri esaslıdır.
- Kuzeybatı-Tatar yazı dili:
  - İske imlâ (Eski Yazı) (Arap harfleri ile)
  - Yaña imlâ (Yeni Yazı) (Arap harfleri ile)
  - Jaŋalif ("Yeni Alfabe", Latin harfleri ile)
- Osmanlı-Türkiye yazı dili:
  - Osmanlı Türk alfabesi (ISO 639-2: ota (http://www.ethnologue.com/14/show_iso639.asp?code=ota) 11 Şubat 2009 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20090211035335/http://www.ethnologue.com/14/show_iso639.asp?code=ota). - 1500-1928)
- Güneydoğu-Uygur yazı dili:

1926'da Bakü'de toplanan Türkoloji Kongresi, tüm Türk dillerinin Latin alfabesi ile yazılması konusunda karar almıştır. 1929'lu yıllarda geliştirilen Ortak Türk Alfabesi, ufak farklılıklarla 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'ndeki Türk halkları tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, Türk cumhuriyetlerinin kullandıkları bu Latin esaslı alfabeler, 1938-40 yılları arasında yerlerini, Sovyet idaresinin baskısı ile Kiril alfabesinden geliştirilmiş olan ve her Türk yazı dilini birbirinden ayıran farklı alfabelere bırakmak zorunda kalmıştır. Bundan önce Türk halkları ortak alfabeleri ile birbirlerine yaklaşabilmişken, her Türk halkına diğerlerinden farklı bir Kiril alfabesi geliştirilmesi ile, aslında birbirlerine yakın olan bu dillerin zamanla farklılaşmaları sağlanmıştır.

Türkiye'de Yeni Türk alfabesi, Latin harfleri temel alınarak, 1 Kasım 1928 gün ve 1353 sayılı yasayla tespit ve kabul edilmiştir. Bu kanuna göre, Yeni Türk alfabesinde 29 harf bulunur. Alfabeyi oluşturan büyük ve küçük harfler, sırasıyla aşağıdaki biçimde yazılır.

Yazı karakterleriyle Türkiye'nin Yeni Türk alfabesi

Çağdaş dönem alfabeleri

- Azerbaycan alfabesi (*Azərbaycan əlifbası*)
- Başkurt alfabesi (*Башҡорт алфавиты*)
- Kazak alfabesi (*Қазақ әліпбиі*)
- Kırgız alfabesi (*Кыргыз алфавиту*)
- Özbek alfabesi (*Oʻzbek yozuvi*)
- Tatar alfabesi (*Tatar əlifbası*, *Татар әлифбасы*)
- Türk alfabesi (*Türk alfabesi*)
- Türkmen alfabesi (*Türkmen elipbiýi*)
- Uygur alfabesi (, , *Uyƣur Yengi Yeziⱪ*)
  - Ⱪona Yeziⱪ ("Eski yazı" Arap harfleri ile)
  - Uygur Arap Yazısı UEY, (ئۇيغۇر ئەرەب يېزىقى)
  - Uygur Pinyin alfabesi UPNY, (Pinyin harfleri ile 1960-1980 arasında)
  - Uygur Kiril alfabesi USY, (*Уйғур Сирил Йезиқи*)
  - Uygur Latin Yazısı ULY, (*Uygur Latin Yëziqi*)
- Yakut/Saha alfabesi (*Саха алпабыыта*)

Türk alfabelerinde ortaklaşma

1989 yılında Sovyetler birliğinin yıkılmasından sonra 1991 yılında Azerbaycan'da Latin alfabesine dönülmesine karar verilmiştir. Azerbaycan'da kullanıma giren bu yeni alfabe Türkiye'deki Latin alfabesinde bulunmayan ə (/e/ benzeri), x (hırıltılı /h/) ve q (kalın /g/) harflerini içerir. Bu ek harfler Azerbaycan Türkçesine has olan sesleri yazmak için geliştirilmiştir.

30 Ekim 1992 tarihinde Ankara'da Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda Türk cumhuriyetlerinin Türkiye'de kullanılan Türk alfabesine uyum sağlamaları kararı alınmıştır. Ayrıca Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın 2005 yılına kadar kendi resmî Türk dilleri için bir Türkçe Latin alfabesi kullanmaya başlayacakları konusunda anlaşılmıştır. Azınlık olarak yabancı yönetim altında yaşayan Türk halklarının (özellikle Suriye, Irak, İran ve Rusya'da) Türk-Latin alfabesine geçişleri için 2010 yılına kadar bir süre verilmiştir.

Aynı yılda, Aralık ayının 22'sinde Azerbaycan devleti Türkçeyi tek resmî dil olarak ve Latin alfabesini kabul etmiştir. Azerbaycan'da kullanılan bu Latin alfabesi İran'da yaşayan milyonlarca Azerbaycan Türkü tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Böylece (resmî olmayarak) İran'da da Türkçe artık Latin alfabesi ile yazılmaya başlamıştır. İran devletinin aslında rahatsız olduğu ama önleyemediği bu gelişme, daha da ilerlemektedir; mesela "Varlık" gazetesi 1994'ten beri "Ortak Türk Alfabesi" ile basılır. Bu alfabe Türkiye'de "Öz alfabe" olarak adlandırılır. Orta Asya'da geliştirilmiş olan bütün Latin alfabeleri bu alfabeden kaynaklanır. Özbekistan ve Türkmenistan da alfabelerini bundan türetmişler; ama Türkiye'nin Orta Asya'da nüfuzunun artmasına engel olmak amacıyla sonradan apayrı alfabeler geliştirmişlerdir.

2000 yılında Rus parlamentosu, Rusya Federasyonu içerisinde Kiril alfabesinden başka bir alfabe kullanılmayacağını açıklayınca, buna tepki olarak Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nde hemen bir Türkçe Latin alfabesi kullanıma alınmıştır.

Türk Cumhuriyetleri Alfabeleri, eski Sovyetler Birliği içindeki Türk topluluklarının Kiril alfabesi ve diğer bazı Türk topluluklarının (örneğin Uygurların, İran Türklerinin) kullandığı Arap alfabesi ve bunun dışında genel olarak pek çok Türk devletinde ve özerk cumhuriyetinde (örneğin Gagavuzlarda) kullanılan Latin alfabelerini ifade etmek için kullanılan bir tabirdir. Günümüzde alfabe çalışmaları dikkate alındığında Türk cumhuriyetlerinde Latin esaslı alfabeye geçiş yönünde gelişmeler yaşanmaktadır. Örneğin Azerbaycan, Türkiye'deki Türk alfabesini temel alan bir sistemi kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti alfabesinin üzerine üç tane harf (yeni ses değerleri) ekleyerek kendi alfabelerini oluşturmuşlardır.

Ortak Türkçe alfabesi

Ana madde: Ortak Türkçe alfabesi

Türk Devletleri Teşkilâtı, Türk cumhuriyetlerinin alfabelerine Q, X, W, Ň, Ä harflerinin eklenmesini ortak karar olarak kabul etmiştir.[2] Bu karar uygulandığı takdirde (inceltme ve vurgu işaretli harfler hariç) 34 harfli bir alfabe Türk dünyasının önemli bir bölümünde en azından protokolde yürürlüğe girmiş olacaktır.[3]

Ortak Türkçe alfabesi																			
Büyük	A	Ä	B	C	Ç	D	E	F	G	Ğ	H	I	İ	J	K	L	M	N	Ň
Küçük	a	ä	b	c	ç	d	e	f	g	ğ	h	ı	i	j	k	l	m	n	ň

- Ünlü harflerin ince biçimleri inceltme imi ile gösterilir: **Â, Ê, Î, Ô, Û.**
- Ünlü harflerin uzun biçimleri vurgu imi ile gösterilir: **Á, É, Í, Ó, Ú.**

Alfabelerin karşılaştırılması

Latinizasyon (Romanizasyon) tabiri genel olarak Latin alfabesi dışındaki ses sistemlerinin Latin alfabesine çevrilmesini ifade eder.

Kiril-Latin alfabesi karşılığı

Ana madde: Kiril alfabesi

Kiril Latinizasyon																									
A	**B**	**C**	**Ç**	**D**	**E**	**Ə**	**F**	**G**	**Ģ**	**Ğ**	**H**	**X**	**İ**	**J**	**K**	**Q**	**L**	**M**	**N**	**Ň**	**O**	**Ö**	**P**	**R**	**S**
А	**Б**	**Ҹ**	**Ч**	**Д**	**Е**	**Ә**	**Ф**	**Г**	**Ӷ**	**Ғ**	**Һ**	**Х**	**И**	**Ж**	**К**	**Ҝ**	**Л**	**М**	**Н**	**Ҥ**	**О**	**Ө**	**П**	**Р**	**С**

Arap-Latin alfabesi karşılığı

Ana madde: Arap alfabesi

Arapça: **ي**	Arapça: **ۋ**	Arapça: **و**	Arapça: **ه**	Arapça: **ن**	Arapça: **م**	Arapça: **ل**	Arapça: **گ**	Arapça: **ڭ**	Arap
Y	**V**	**W**	**H**	**N**	**M**	**L**	**G**	**Ň**	**K**

Alfabeler

- «*Jeni Jol*» (Azerbaycan, 1922-1929):

  Aa, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Əə, Ff, Gg, Ƣƣ, Hh, Xx, İi, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Oo, Ɵɵ, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Yy, Vv, Zz, Ƶƶ, Ьь

- «*Caññı Karaçaj-Malqar Elible*» (Karaçay-Malkar, 1924-1940)

  Aa, Bв, Cc, Çç, Dd, Ee, Ff, Gg, Ƣƣ, Hh, Xx, İi, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Ņŋ, Oo, Œœ, Pp, Qq, Rr, Ss, Šš, Tt, Uu, Vv, Xx, Yy, Zz, Ƶƶ, Ьь

- «*Caññı Malxar Alifbi*» (Karaçay-Malkar, Alternatif)

  Aa, Bв, Cc, Çç, Dd, Ee, Ff, Gg, Ƣƣ, Hh, Xx, İi, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Ņŋ, Oo, Ɵɵ, Pp, Rr, Ss, Šš, Tt, Uu, Vv, Yy, Zz, Ьь

- «*Birleşik Türk Əlifbası*» (Ortak Alfabe, 1929-1939):

  Aa, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Əə, Ff, Gg, Ƣƣ, Hh, Xx, İi, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Oo, Ɵɵ, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Yy, Vv, Zz, Ьь

- «*Jañalif*» (Tatar, 1929-1939)

  Aa, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Əə, Ff, Gg, Ƣƣ, Hh, Xx, İi, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Ņŋ, Oo, Ɵɵ, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Ƴƴ, Vv, Ww, Zz, Ьь

- «*Yeni Türk Älifbası*» (Azerbaiycan, 1991-1992):

  Aa, Ää (Əə), Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Ff, Gg, Ğğ, Hh, Xx, Iı, İi, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Vv, Yy, Zz

- «*Yañi Tatar Älifbası*» (Tatar-2002)

  Aa, Ää, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Ff, Gg, Ğğ, Hh, Xx, Iı, İi, Íí, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Ññ, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Vv, Ww, Yy, Zz

- «*Yañi Başqırt Əlifbası*» (Başkurt-2002)

  Aa, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Əə, Ff, Gg, Ğğ, Hh, Xx, Iı, İi, Íí, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Ññ, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Vv, Ww, Yy, Zz, Źź

Harfler ve ses değerleri

Günümüzde var olan alfabelerden yararlanılarak belirli bir seviyede ayrıntılar tespit edilebilmiştir. Türkiye'de ve diğer Türk devletlerinde kullanılan harflerden başlıcaları şu şekildedir:

- **X**: *Tatarcada ve Azericede kullanılır.* Boğazdan gelen gırtlaksı, hafif boğumlu bir H sesidir. Türkçedeki *Xalı (Halı), Xala (Hala), Xoroz (Horoz)* sözcüklerinin bu harfle yazılması doğru ses değerlerine örnek teşkil eder. Bazı dillerde normal H sesinden biraz daha sert ve hırıltılıdır. H sesi hiçbir engele takılmadan çıkarken, bu ses boğazın üst kısmında titreşir. Arapçadaki Hı (خ) harfidir. Azericenin resmî harflerinden birisidir. İç ve Doğu Anadolu ağızlarında sıklıkla rastlanır. Örneğin: *Baxmax* (Bakmak) fiilinin okunuşu *Baḥmaḥ* şeklindedir ancak kelimenin içindeki h harfleri gırtlaktan ve hırıltılı olarak çıkartılır. *Çaxmax (Çaḥmaḥ; Çakmak), Yanmax (Yanmaḥ; Yanmak)…* Bu sesin Türkçedeki kullanımında çoğu zaman birbirlerine çok yakın kaynaklardan çıkan Arapçadaki Ha (ح) harfi ile olan farkı ortadan kalkmıştır (**Ḩ**, **Ḫ**).
- **Ḩ** veya **Ḫ**: Arapçadaki Ha (ح) harfidir. Boğazdan gelen gırtlaksı bir H sesidir. Normal H sesinden biraz daha kalın, boğumlu ve hırıltılıdır. H sesi hiçbir engele takılmadan çıkarken, bu ses boğazın orta kısmında titreşir. Örneğin: *Maḩrem (Mahrem)*... Bu sese en uygun örneklerden birisi de *Ḩacı (Hacı)* sözcüğüdür. Anadolu Türkçesinin halk ağzındaki ve Azericedeki kullanımında Arapçadaki Hı (خ) harfi ile olan farkı çoğu zaman ortadan kalkmıştır (**X**).
- **Q**: *Tatarca'da ve Azerice'de kullanılır.* Anadolu Türkçesindeki gırtlağa yakın olarak çıkarılan kalın K harfini gösterir. Örneğin: *Qomşu (Komşu)*... Bazı Türki dillerde ise yine kalın K sesine yakın olarak gırtlaktan çıkarılan kalın bir G sesini karşılar. Başkurtça'daki *Ҡалын* (Kalın) sözcüğünün çevirisi *Qalın* olarak yapılır ve okunuşu (Kalın/Galın) biçimindedir. Baştaki K veya G sesi gırtlaktan ve kalın bir tonla söylenir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu ağızlarında yaygın olarak kullanılır. Azeri Türkçesinin resmî harflerinden birisidir. Bu dilde Arapçadaki Kaf (ق) harfi ile karşılanır. Örneğin: *Qadın (Kadın)* sözcüğünün okunuşu "Gadın" şeklindedir. Baştaki G sesi gırtlaktan ve kalın bir tonla söylenir. (Kimi lehçelerde ise ve bu sese oldukça yakın olan kalın gırtlaksı bir K sesi olarak okunur ve söylenir.) Arapçada bulunmayan bir ses ve harf olan üç noktalı ڨ harfi, yüzyıllarca Osmanlı Devleti tarafından yönetilmiş olan Mağrip (Cezayir ve Tunus) Arapçasında kullanılır.
- **Ⱪ** veya **Ķ**: *Türkî Kiril alfabelerinde yer alır* (**Қ**). Gırtlaktan çıkan ve Q sesine oldukça yakın olan kalın bir K sesi olarak okunur ve söylenir. Örneğin: *Ķurt, Ķoyun, Ķardaş* (Kardeş). K sesleri gırtlaktan ve kalın olarak çıkarılır. Kazakça *Қасқыр* (*Ⱪasⱪır*: Kurt), *Қой* (*Ⱪoy*: Koyun) sözcüklerinde olduğu gibi. Bu sözcüklerdeki K sesleri gırtlaktan ve kalın olarak çıkarılır. Pek çok dilde bu ses de Arapçadaki Kaf (ق) harfi ile karşılanır. Türkçedeki İnceltme İmi ile yazılan bazı sözcüklerin okunuşunda aslında K harfinin de incelmesi söz konusudur. Örneğin: *Ⱪar* ve *Kâr*... Pek çok lehçe ve şivede Q sesine dönüşmüştür. Örneğin: *Qayın (Kayın)…* Ayrıca Mağrip (Tunus ve Cezayir) Arapçasında kalın K sesini göstermek için noktasız Kaf (ٯ) harfi kullanılır.
- **ق** harfi aslında şive veya lehçeye dayalı aksana bağlı olarak birbirine dönüşebilen iki sesi birden içerir:
  - **ٯ** (Noktasız Kaf): Gırtlaktan çıkan kalın bir K sesidir.
  - **ڨ** (Üç noktalı Kaf): Gırtlaktan çıkan kalın bir G sesidir.
- Aynı kaynağa yakın olarak çıkarılan **ح** (**Ḩ**) ve **ٯ** (**Ⱪ**) harfleri Türkçede, kendilerine yakın olan diğer seslerden ayrımları en zor yapılan harfler arasındadır. Çünkü hem ses değeri hem de çıktıkları kaynak açısından bakıldığında normal biçimleri ile kalın biçimleri arasında bir yerde duran bu harfler sıklıkla iki yöne doğru kayarak kendilerine yakın seslerden farkları Türkçede ortadan kalkar.
  - **H-Ḩ-X** (Arapça: **ه**-**ح**-**خ**) sıralamasında ortadaki **Ḩ** harfi ya normal H'ya ya da kalın hırıltılı X'ya dönüşerek Türkçedeki ayırımı son derece zorlaşır.
  - **K-Ⱪ-Q** (Arapça: **ك**-**ٯ**-**ق**) sıralamasında ortadaki **Ⱪ** harfi ya normal K'ya ya da kalın bir G sesi olan Q'ya dönüşerek Türkçedeki ayırımı son derece zorlaşır.
- **Ģ**: *Ortak Türk alfabesinde Ƣ biçimiyle yer alır.* "Yumuşak-G" (Ğ) harfine benzer ama sert ve hırıltılıdır (Kiril **Ғ**, *Ghe*). Almanların gırtlaktan çıkan R harfinin taşıdığı ses değerine benzer (**Ř**). Arapçadaki Gayın (غ) harfidir. Batı Anadolu Türkçesinde Ğ sesine dönüşmüştür, ancak Türkiye'nin

doğu bölgelerinde yaygındır. Örneğin: *Doɣan (Doğan)*. Buradaki Ğ hırıltılı olarak söylenir. Bu nedenle Yumuşak Ğ harfinini aksine Arapçada kelime başında da yer alabilir. Mesela: *Ɣayb (Ɣayb)*... Bazı dillerde, örneğin Gagavuzca ve Kırgızca'da Ğ harfi sesli harflerin art arda iki kere yazılmasıyla -gizli olarak- elde edilir. Örneğin: *Uur (Uğur)*.

- **Ň** veya **Ñ**: *Tatarca'da, Türkmencede kullanılır.* Genizden çıkarılan N ve G karışımı bir sestir. Bazen de NĞ/NY olarak öngörülür (**Ņ**). Pek çok ağızda N veya Ğ sesine dönüşmüştür. Osmanlıca'daki üç noktalı Kaf-ı Nûni (ڭ) harfinin karşılığıdır. Örneğin: İç Anadolu'da, özellikle Sivas yöresinde *Saňa, Baňa, Deňiz* sözcükleri. Pek çok kaynakta Tengri veya Tengiz olarak yazılan sözcükler aslında *Teñri* ve *Teñiz* şeklinde okunur.
- **W**: *Tatarcada ve Türkmencede kullanılır.* Açık bir V harfidir. Klasik V sesinden kesinlikle farklıdır. V harfinde dudaklar birbirine değerken, bu seste (W harfinde) tıpkı U sesinde olduğu gibi dudakların birbirine değmesi söz konusu değildir. Arapçadaki Vav (و) ve batı dillerindeki w sesi başlıca örneklerdir. Örneğin: *Dawul (Davul), Hawlu (Havlu),Yawaş (Yavaş)*.
- **Ţ**: *Gagavuzcada ve Moğolcada kullanılır.* Türkçede bulunmayan sert bir T harfidir. TS (**ʦ**: **T**+**S**) olarak da seslendirilir. Moğolcada ve Rusçada, Slav dillerinde, ayrıca Kiril alfabesini kullanan pek çok dilde Ç harfinin türevi olan bir sestir (Kiril **Ц**, Tse). Bu harfin ses değerini en güzel gösteren sözcüklerden birisi Gagavuzcadaki *Soţial* şeklinde yazılan (Sosyal, "Sotsyal" gibi okunur) kelimesidir. Gagavuzcada ve diğer Türk dillerinde Slav kökenli kelimelerde yer alır (Örneğin: *Prezentaţiya, Redakţiya*). Ancak öz Moğolca sözcüklerde de sık sık kullanılır. Örneğin: Moğolcadaki *Ţag* sözcüğü (Çağ, "Tsag" okunur), *Ţeţeg* (Çiçek, "Tsetseg" gibi okunur). Belarus'da yaşayan Lipka Tatarlarının alfabesinde ise TS sesini tam olarak karşılamak için چص şeklinde bir harf üretilmiştir. Kazaklar ve Kırgızlarla birlikte yaşayan Çin kökeli Dungan halkı Sad harfinden biraz daha farklı olan ama yakın kaynaklardan çıkan bu sesi gösterebilmek için ڞ harfini kullanmıştır.
- **Ḑ**: *Ses olarak Abhazcada, Bulgarcada ve Macarcada yer alır.* Türkçede bulunmayan sert bir D harfidir. DZ (**ʣ**: **D**+**Z**) olarak da seslendirilir. Slav dillerinde, ayrıca Kiril alfabesini kullanan bazı dillerde J harfinin türevi olan bir sestir (Kiril **Ʒ**, Dze). Gagavuzların da kullandığı Moldova alfabesinde (ve birebir aynı olan Rumen alfabesinde) resmî olmayan harfler arasındadır. Bu dillerdeki eski metinlerde birebir Noktalı D biçimiyle (**Ḑ**) rastlanır. Günümüzde ise genelde bu harfin arkasından gelen bir Z ile birlikte kullanılır. Örneğin Macarcadaki *Bodza* (Boḑa: Mürver Meyvesi). Bazı alfabelerde ise Arapçadakinden biraz daha farklı olan ama yakın kaynaklardan çıkan bir DZ sesini göstermek için ڗ harfi kullanılmıştır. Belarus'da yaşayan Lipka Tatarlarının alfabesinde ise bu sesi tam olarak karşılamak için ڍ şeklinde bir harf üretilmiştir.
- Türkçede bulunmayan vurgulu (empatik) harflere yabancı kökenli kelimelerde rastlanır (**Ḋ, Ż, Ṫ, Ṡ**).
- **Ṡ**: Arapçadaki *Sad/Tsad* (ص) harfini karşılar. Örneğin: *Ṡadaka, Ṡahib, Ṡabun, Huṡuṡ.*
- **Ḋ**: Arapçadaki *Dad/Zad* (ض) harfini karşılar. Örneğin: *Ramaḋan, Kaḋı, Kaḋa, Ḋarb, Ḋarbe, Arḋ.*
- **Ṫ**: Arapçadaki *Tı* (ط) harfini karşılar. Arapçada bu harf Türkçede bulunmayan D ve T arası bir sesi gösterir. Örneğin: *Ṫarık, Ṫarikat*...
- **Ż**: Arapçadaki *Zı* (ظ) harfini karşılar. Arapçada bu harf Türkçede bulunmayan Z ve S arası vızıltılı bir sesi gösterir. Örneğin: *Żan, Żafer*...
- Türkçe'de bulunmayan peltek harflere yabancı kökenli kelimelerde rastlanır (**D̃, Z̃, T̃, S̃**).
- **Ť**: Peltek T sesidir. Arapçadan gelen bazı sözcüklerde kullanılır (ث). Ancak peltek harfler Başkurt dilinde de bulunur. Arapçadaki T sesinin peltek biçimidir. Aslında peltek S sesi ile aynıdır. Her iki peltek ses de (**T̃** ve **S̃**) dilin dişlerin arasına değdirilmesiyle çıkarıldığı için aralarındaki farkı anlamak mümkün değildir ve hatta böyle bir fark yoktur. Örneğin: *Es̃er*... Başkurt Kiril Alfabesinde "**Ç**" harfi ile gösterilir.
- **Ď**: Peltek D sesidir. Arapçadan gelen bazı sözcüklerde kullanılır (ذ). Ancak peltek harfler Başkurt dilinde de bulunur. Arapçadaki D sesinin peltek biçimidir. Aslında Peltek Z sesi ile aynıdır. Her iki peltek ses de (**D̃** ve **Z̃**) dilin dişlerin arasına değdirilmesiyle çıkarıldığı için aralarındaki farkı anlamak mümkün değildir ve hatta böyle bir fark yoktur. Örneğin: *Z̃eka*... Başkurt Kiril Alfabesinde "**Ҙ**" harfi ile gösterilir.
- **Ž**: *Türkmencede ve Boşnakçada kullanılır.* Türkçedeki J sesini karşılar. Örneğin: *Žale (Jale).* Arapçanın romanizasyonunda ise Peltek Z (ذ: *Zal*) harfini gösterir. Örneğin: *Žat, Žemin, Ževk...*
- **Š**: *Boşnakçada ve Çuvaşçada kullanılır.* Türkçedeki Ş harfini karşılar. Örneğin: *Šećer (Şeker, "Şeçer" okunur).* Arapçanın romanizasyonunda ise Peltek S (ث: *Se*) harfini gösterir. Örneğin: *Ševab, Kešir, Šaniye...*
- **Č**: *Boşnakçada yer alır* ve özellikle Türkçeden geçen kelimelerin yazımında kullanılır. Türkçedeki Ç sesi karşılığında kullanılır. Örneğin: *Čanak (Çanak)*. Kiril alfabelerinin latinizasyonunda Türkçedeki J sesini göstermek için de kullanılır. Örneğin: *Čilet, Čandarma, Ečder*...
- **Ĵ** :*Uniform Türk Alfabesinde kullanılır* ve Türkçedeki Y sesini karşılar. Örneğin: *Ĵol (Yol), Aĵaz (Ayaz)*.
- **Y**: Bu harf pek çok dilde Türkçedeki "**I**" sesine denk düşer. Örneğin: *Kyrgyz (Kırgız okunur).* Bu durumda Türkçedeki İ sesi ise Ÿ olarak da gösterilir. Örneğin: *Ÿkÿ (İki).*
- **ʐ** veya **Ⱬ**: Türkçedeki J sesidir. Uygur Türkleri tarafından da kullanılmakta olan, Pinyin adı verilen ve Çinceyi Latin alfabesine çevirmekte kullanılan sistemin Uygur alfabesine uyarlanmış biçiminde Türkçedeki J sesini karşılar.
- **Â**: *Türkçede kullanılır.* Hafif uzun, ince bir a sesidir. Kural olarak bu inceliğin tam olarak sağlanabilmesi için biraz uzatılması gerekir. Örneğin: *Kâr, Hâlâ, Kâzım, Nâzım, Âlem, Kâğıt…*
- **Û**: *Türkçede kullanılır.* Hafif uzatılarak okunan ince bir u sesidir. Doğru kullanım için kural olarak biraz uzatılması gerekir. Örneğin: *Sükûnet, Mûris, Mûzip, Sûni…*
- **Î**: *Türkçede kullanılır.* Uzatılarak okunan ince bir i sesidir. Kullanımda İ harfindeki noktanın üzerine işâret koyulması çift noktalama gerektirdiğinden yalnızca düzeltme imi kullanılır, nokta düşer. Örneğin: *Millî, Dînî, Çîdem, Dîdem, Îzan, Mîde...*
- **Ê**: *Gagavuzcada kullanılır.* Uzatılarak okunan ince bir e sesidir. Bu harfe Kürtçe ve Zazaca kelimelerde yine yoğun olarak rastlanır. Türkçede sadece birkaç kelimede mevcut olduğu için kullanımı öngörülmemiştir. Ancak yine de dilimizdeki bir iki kelimenin okunuşu ile bir fikir edinmemiz mümkündür. Örneğin: *Mêmur, Poêtika, Nêyzen, Têlif...*
- **Ô**: Uzatılarak okunan ince bir o sesidir. Normal O sesinden farklıdır. Türkçede sadece birkaç kelimede mevcut olduğu için kullanımı öngörülmemiştir. Örneğin: *Bôlero, Âlô, Lôkman...* (Aslında bu kelimelerin tamamındaki L harfleri dilin ucunun damağa doğru çekilmesiyle çıkarılan ve normal L sesine göre biraz daha ince olan bir sesi gösterir: *L̥âľ , Rôľ , Gôľ* ...)
- İnceltme İşareti, sesli harfleri inceltti̇ği gibi aslında kalın sessiz harfleri de gizli olarak inceltir. Özellikle L harflerinde bu durum çok belirgindir. Örneğin: *L̥ânet, L̥aľe, Hâľâ, Hâľ...*
- **Ɵ**: *Uniform Türk Alfabesi içerisinde yer alır.* Türkçedeki ö sesidir. Örneğin: *Sɵnmek (Sönmek), Dɵnmek (Dönmek).*
- **Ä** ve **Ə**: *Azericede, Tatarcada, Gagavuzcada ve Türkmencede kullanılır.* Kısa, kapalı, gırtlaktan gelen ve sert bir E harfidir. Normal E harfine göre daha kısa ve serttir. Ayrıca A ve E arası bir ses olarak öngörülür (**Æ**). Ses ve harf karşılığı olarak Arapçada ve Almancada da bulunur. Türkçede normal e sesinden tam olarak ayırt edilebilmesi günümüzde çok zordur. Azericede yoğun olarak kullanılır. İnce bir harf olduğu halde kalın uyumludur. Bu harfi içeren sözcüklerin aslında Büyük Ünlü Uyumuna uymadığı hâlde kulağı tırmalamıyor olması bu nedenledir. Örneğin: *İncä/İncə*. Türkçede Selçuk ismi diğer Türk dillerinde "Sälçuk / Səlcuk" olarak, Akçe sözcüğü ise "Akçä / Akçə" olarak yazılır. Türkçede her ikisi de "Ben" olarak yazılan *Bän* (Azerice: *Mən*, 1. Tekil Şahıs Zamiri) ve Ben (Azerice: *Ben*, Deri Kabartısı) sözcükleri birbirinden farklı anlamlar içerir ve ses değerleri de farklıdır. **Ə** harfi kimi latin alfabelerinde, özellikle el yazılarında **Əə** biçiminde de kullanılır. **Örnekler**: *Ämäk/Əmək/Əmək (Emek), Ämir/Əmir/Əmir (Emir), Äsas/Əsas/Əsas (Esas), Sämär/Səmər (Semer)...*
- **Ë**: Türkçede günümüzde kullanılmayan İ-E arasında seslendirilen bir harftir. Bu ses Rusçada bulunur (Kiril: **Є**) ve bu dilde sıklıkla kullanılır. Bu harfe İe (Ye) adı verilir ve çevirilerde bu ses değerleri ile gösterilir, ancak bu kesinlikle doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü bu harf art arda gelen İ ve E seslerini ifade etmez. Tamamen İ-E arası farklı bir sestir. Anadolu Türkçesinde ise gerçekte mevcut olan ancak ölü bir ses olduğu bile söylenebilir. Rusçada ise yoğun olarak kullanılan ve açık olarak işitilen bir harftir. Ancak Türkçedeki gibi kaynaşan harflerin arasında

değil, herhangi bir koşula bağlı olmadan ortaya çıkan ve Ruslar tarafından diğer seslerden rahatlıkla ayırt edilebilen belirgin bir sestir. Bu sese Türkçede verilebilecek örnekler ise *El* (organ) ve *Ël* (yurt) sözcüklerinin arasındaki farktır. *Ël* sözcüğü zamanla "İl" biçimine dönüşmüştür. *Türkmenëli, Kırklarëli, Tuncëli...*

- **Önemli Açıklama-1:** Latin **Ë** (E-Umlaut) harfinin ses değeri olarak kesinlikle Kiril **Ё** (Io) harfi ile hiçbir ilgisi yoktur. Tamamen bir şekil benzerliğidir. Latin **Ë** harfinin Kiril karşılığı kesin olarak **Є** harfidir.
- **Önemli Açıklama-2:** Kiril **Є** (İe) harfinin ses değerinin kesinlikle Latin **E** harfi ile hiçbir ilgisi yoktur. Kiril **Є** harfinin Latin karşılığı **Ë** harfidir.
- Arapçada'ki *Ayın* (ع) ise gırtlaksı bir ses olup, kesinlikle *sessiz* bir harftir. Türkçede bu ses yoktur. Normal A sesi ile farkı ortadan kalkmıştır. Yeryüzündeki bazı dillerde "ayın" harf karşılığına benzer sesler **Ă** ile gösterilir. Türkçede ise Arapçadan gelen sözcüklerde çok nadiren kesme işareti ile kullanılır. Örneğin: *Măruf (Ma'ruf)*.

El yazısında çizgili harfler

Orta-Çizgili harfler el yazısında zaman zaman kullanılmakla beraber bunların aslında ses değerleri açısından herhangi bir işlevi yoktur ve genellikle eşsesli kelimeleri ayırt etmekte veya bir el alışkanlığı olarak kullanılmaktadır. Çoğu zaman vurgulu ve kalın bir söyleyişi göstermeye yarar.

- **Đ**: Türkçede yalnızca el yazısında eşsesli kelimeleri ayırmak için kimi zaman bu kullanıma rastlanır. Bu harfi içeren kelimelerin büyük bir kısmı halk ağzında D ile de karşılanabilen T sesini de ihtiva eder: *Dolu* (tam olma) ve *Đolu* (yağış şekli) sözcükleri arasındaki fark başka bir örnektir. Benzer biçimde *Đon* (giysi) ve *Don* (buzlanma) sözcükleri örnek olarak gösterilebilir... Bu sesin Türkçede yer aldığı başka bir kelime ise *Arđ* (Arka) sözcüğüdür. Kimi yörelerde *Ard* kimi yörelerde ise *Art* olarak telaffuz edilir.
- **Ƶ**: Türkçede yalnızca el yazısında eşsesli kelimeleri ayırmak için kimi zaman bu kullanıma rastlanır. Vurgulu bir Z sesini içeren ses ayrımlarını gösterir. Örneğin: *Ƶar* ve *Zar* farkı. (Ortak Türk alfabesinde yer alır ve Türkçedeki J sesi karşılığında kullanılır.)

Diğer Örnekler: *Ƀağ* (bahçe) ve *Bağ* (düğüm), *Ꝁurt* (yırtıcı) ve *Kurt* (larva), *Ᵽas* (oksitlenme) ve *Pas* (iletme), *Roman* (kitap) ve *Ɍoman* (millet adı) farkları...

Düzeltme işaretleri

- **Düzeltme İmi (ˆ)**: Türkçede yalnızca sesli harflerin üzerine gelir. Harfin uzun okunmasını sağlar. Örneğin: *Hala (babanın kızkardeşi) ve Hâlâ (şimdi, henüz)*.
- **Vurgu İmi (ˊ)**: Sağa yatık olarak kullanılır. Aslında sesli-sessiz bütün harflerin üzerine gelebilmesi mümkündür. Kimi zaman işaretli harf üzerinde bir duraksama veya hece bölünmesiyle ortaya çıkar. Türki dillerde iki işlevi vardır:

1. Vurgunun hangi hecede olduğunu işaretler. Bazen eşsesli kelimeleri birbirinden ayırmaya yarar. Meselâ, Rusçada ve Yunancada hemen her kelimede kullanılır, çünkü vurgunun hangi hecede yer aldığını göstermeye yarar. Böylece aynı yazılışa sâhip kelimeler de birbirinden ayrılabilir. Böyle bir vurgu uygulaması Türkçede pek mümkün değildir, çünkü hece vurgusu Türk dilinin yapısı gereği çok fazla değiştirilemez, başka heceye kaydırılamaz. Vurgunun değiştirilmesi ile kelimenin manası değişmez. Konuşma dilinde bunu ayırt edebilmek için özel bir çaba sarf edilmez. Bu nedenle de vurgunun ayrıca gösterilmesine gerek yoktur. Türki Kiril alfabelerinde Rusçadan gelen kelimelerde kullanılır.
2. Üzerinde bulunduğu harfin ses değerini vurgulayarak değiştiren bir işarettir. Seslerin (harflerin) aslında biraz uzatılmasını sağlar.

- **Sessiz Harflerde:** Sert ve vurgulu bir söyleyiş kazandırır. **Ý** Türkmen alfabesinde bir harf olarak bulunur ve Türkçedeki Y sesini karşılar. Çünkü işaretsiz yalın Y harfi pek çok dilde Türkçedeki I sesine denk düşer. (*Kyrgyz*: Kırgız gibi). **Ć** ise Boşnakçada yer alır ve Ç sesine yakın sert bir C sesi verir. Yeni Başkurt Alfabesinde Ź harfi peltek Z sesini göstermek için kullanılır. Tüm sessiz harflere uygulamak mümkündür. Mesela; *Ý, Ć, Ś, Ź, Ŕ, Ĺ, Ń, Ḱ, Ẃ, Ḿ, Ṕ* harfleri gibi... Böylece aslında vurgu iminin birinci işlevi olan vurgulama sağlanmış olur. Örneğin: *Hać (Hacc), Haḱ (Hakk)*... Ayrıca sessiz harflerde bir duraksama yaptırır. Örneğin: *Aý Han* ve *Ayhan* sözcüklerinin okunuşlarındaki farklılıkta olduğu gibi. Ayrıca *Eḱmek* ve *Ekmek* sözcüklerinin okunuşlarındaki farklılıklar yine örnek olarak verilebilir. Anadolu Türkçesinde kesme işareti biçiminde yabancı dillerden -özellikle Arapçadan- gelen bazı kelimelerin aksanlı (duraklayarak) okunmasını sağlar. Burada asıl yapılan şey üzerine geldiği sessiz harfte bir duraklama sağlayıp, diğer heceye sesli harf ile başlamaktır. Örneğin: *Kıt́a, Kuŕa, Meĺun...* Türk alfabesinde bu kelimeleri bu biçimde yazabilmek için aksan işareti yerine, -belki de birbirlerine çok benzedikleri için- kesme işareti (') kullanılmıştır. Fakat Türkçede heceyi sessiz harfle bitirip sesli harfle başlamak Anadolu Türkçesinin yapısına uygun olmadığı için zaten söyleyişte de bu biçimler genelde tercih edilmez ve heceler kesintisiz düz okunur.
- **Sesli Harflerde:** Üzerine geldiği sesli harfin vurgulanarak (inceltilmeden) uzatılmasını sağlar. Mesela Tatar alfabesinde **Í** harfi uzatılan bir İ sesi verir. Türkçedeki sesli harflerle örnek verilecek olursa: *Ánında, Bázen, Nádiren…*
- **Á, É, Í, Ó, Ú**: Bazı Türki alfabelerde ve Macarcada bulunan vurgulu sesli harflerdir. Vurgu işareti Macarcada sesli harfleri biraz uzatır. (Örneğin: Türkçedeki *Hán'ım* ve *Hanım* sözcüklerinin okunuşlarındaki farklılıkta olduğu gibi.)
- **Aksan İmi (ˋ)**: Sola yatık olarak kullanılır. Sözcüğün aksanlı olarak seslendirilmesine imkân tanır. Türkçede aksanlı okuyuş ancak bazı harflerin inceltilmesiyle mümkündür. Batı dillerinin aksine bu işareti Türkçede yalnızca sessiz harflerde kullanmak mümkündür. Daha çok diksiyona dayalı bir farklılığı gösterir.
- **Sessiz Harflerde**: Türkçede fonetik gösterge olarak sessiz harflerde kullanılabilir. K, G, L gibi harflerin inceltilmesini sağlar. Örneğin: *Rüzġ̀ar, Derġ̀ah, Tezġ̀ah, Yadiġ̀ar, Ġ̀ah, Lal̀, Hal̀, Rol̀, Gol̀.* Ancak bazı dillerde harfin ses değerini de değiştiren bir göstergedir. Türkçede ise yalnızca kelimelerdeki ses değerini göstermeye yarayan ve aslında etkisiz olan bir işarettir.
- **Sesli Harflerde**: Aksanlı harflerin normalde, işaretsiz (yalın) biçimleriyle aralarında okunuş farklılığı bulunmaz. Yalnızca kelimenin ses değerindeki bir değişikliği gösterir. Ya da yöresel söyleyiş farklılıkları bu duruma neden olur. Buna karşın Avrupa dillerindeki kimi örneklerde ölü sesli harflerin gösterilmesine yarar. Örneğin; Türkçedeki *Ortàokul* (Ortokul gibi okunur) veya *Karàağaç* (Karağaç gibi okunur) sözcüklerindeki aksana bağlı olarak telaffuz edilmeyen harfleri işaretler. Buna karşın bu harfleri telaffuz edenler de bulunur, ki zaten aksandan kastedilen de bu durumdur. Bu durum nadiren de olsa peş peşe okunan kalıplaşmış kelimelerdeki veya bileşik sözcüklerdeki sesli bir harften sonra tekrar yeni bir sesli harf geldiğinde ortaya çıkar. Böylesi bir durumda ilk sesli harf çok kısa olacak biçimde, iki sesli harf kaynaşarak veya bazen de baştaki sesli harfi tamamen kaybolarak okunur, bu nedenle de çoğu zaman bu sesin fark edilmesi bile mümkün olmaz. Örneğin: *Nè edeceksin?* (Halk ağzında: *Neydeceksin? - Niydeceksin?*), *Nè olacak? (N'olacak?), Nè olur (N'olur)...* Hatta araya sesli harf girse bile bu sesin ortaya çıktığı görülebilir. Örneğin: *Nè yapacaksın?* (Halk ağzında: *N'apacaksın?*).

Harf karşılaştırması

Belli başlı Türk yazı dillerini yazmak için günümüzde kullanımda olan alfabelerdeki her harfin, diğer bazı yazı dilinde dengi yoktur. Hiçbir şekilde dengi bulunmayan harf, ilgili yazı dilinde o harfi karşılayan sesin kullanımda olmadığını gösterebilir. Ayrıca, bazı sesler bütün yazı dillerinde olsa da, onları yansıtan harfler çeşitli sebeplerle farklı kurulmuş olabilir. Aşağıdaki tabloda Latin, Arap ve Kiril temelli çeşitli alfabelerdeki harflerinin karşılaştırılması mümkündür.

Alfabe tablosunda, Türkiye Türkçesinde bulunmayan harflere de yer verilmiştir. Bu sesler ve onları gösteren harfler daha çok başka topluluklarla iç içe yaşayan Türk halkları tarafından kullanılmaktadır. Örneğin İran Azerileri Arapça *Ayın (Ayn)* harfini veya Gagavuzlar Slavik *Tse* harfini yoğun biçimde kullanırlar. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Dolayısıyla alfabenin bazı kısımları yalnızca bazı topluluklar tarafından kullanılmaktadır.

Latinize	A	Ă	Ä	Ë	E
Türkçe	A	-	-	-	E
Tatar	A	-	Ä	-	E
Azerbaycan Türkçesi	A	-	Ə	-	E
Arapça	أ	ع	ء	ء	أ
Kiril	A	Ă	Ə	Є	E

- Ünlü harflerin uzun biçimleri inceltme imi ile gösterilir: **Â, Ê, Î, Ô, Û.**
- Yarı ünlü (gırtlaksı) harfler, inceleme yayınlarında yumuşatma imi ile gösterilir: **Ă, Ĕ, Ĭ, Ŏ, Ŭ.**
- Kiril **E** harfi için Azerbaycan Kiril alfabesindeki **E** harfinin ses değeri esas alınmıştır. Bu harf de Türkçedeki **E** sesidir.
- **Š**=**Ť** ve **Ž**=**Ď** harfleri peltek seslerdir; dil ucu ile dişlerin arasından çıkar.
- Arapçada bulunan peltek **S** (Arapça: **ث**) sesi Türk dilleri içinde Başkurtça ve Türkmencede yer alır (Kiril: **Ҫ**).
- Arapçada bulunan peltek **Ž** (Arapça: **ذ**) sesi Türk dilleri içinde yalnızca Başkurtçada yer alır (Kiril: **Ҙ**).
- Türkçede bulunmayan **Ț** (Kiril: **Ц**) ve **Ḑ** (Kiril: **Ʒ**) sesleri Kiril alfabesinin romanizasyonunda kullanılır.
- **Ṡ** ve **Ḋ** harfleri vurgulu /s/ ve vurgulu /d/ olarak işitilen seslerdir. Modern standart Arapçadaki ses değerleri esas alınmıştır.
- Türkçeye Arapçadan geçen kelimelerde **ص** için altı noktalı **Ṣ** kullanılırken, **ض** harfi için çevirilerde altı noktalı **Ḍ** veya üstü noktalı **Ż** kullanılır. Örneğin: *ṣadaḳa, ṣāḥib, ṣabun, ḥuṣūṣ, ramaḍān, ḳāḍı, każā/kaḍā, ḍarb, ḍarbe* vb.
- **Ṫ** ve **Ż** harfleri Vurgulu T (T-D) ve Vurgulu Z (Z-S) olarak işitilen seslerdir. Modern Standart Arapçadaki ses değerleri esas alınmıştır.
- Türkçeye Arapçadan geçen kelimelerde **ط** için altı noktalı **Ṭ** şeklinde kullanılırken, **ظ** harfi için çevirilerde altı noktalı **Ẓ** kullanılır. Örneğin: *ṭarīḳ, ṭarīkat, ẓan, ẓālim, ẓafer, maẓlūm*...
- **Ğ** ve **Ă**: Gırtlaksı *ünsüz* harflerdir (Arapça: **غ** ve **ع**). Boğazın boğumlanmasıyla çıkarılan seslerdir. Örneğin: *Ģayb, Ărab*...
- Ayın (**ع**) harfinin çekimli (harekeli biçimleri) **Ŭ** ve **Ĭ** olarak gösterilir. Örneğin: *Ŭmum, Ĭtır*...
- **Ḩ** ve **Ķ**: Boğazdan çıkan boğumlu harflerdir (Arapça **ح** ve **ق**; Kiril **Ҳ** ve **Ҡ**). Boğazın hafif sıkılması gerekir.
- **Ň**: Gırtlağa yakın olarak genizden çıkarılan N sesini gösterir.
- **Č**: Türkçedeki J sesini karşılayan bir harftir.
- Bazı harfler için özellikle el yazısında kimi farklılıklar bulunabilir. Örneğin: **Ķķ**=**Ҡҡ** ve **Ḩḩ**=**Ḩḩ**
- **ق** = **ٯ** (Gırtlaksı K harfi) veya **ڨ** (Gırtlaksı G harfi).

Arapça ünlülerin Türkçe dengi

Bütün Türk yazı dilleri gibi Türkiye Türkçesi de ünlü bakımından (Arapçanın aksine) zengin bir dildir. Bu sebeple Arapça alıntı kelimelerin ünlüleri, Türkiye Türkçesinde telaffuzla artmıştır; a > a, e; u > u, ü, o, ö gibi genişlemeler görülmüştür. Arapça uzun ünlüler Türkçenin imlâsında bazen gösterilmez (*bk.* Yazım Kılavuzu (http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_seslissozluk&view=seslissozluk) 1 Mayıs 2013 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20130501165146/http://tdk.org.tr/index.php?option=com_seslissozluk&view=seslissozluk).).

Kısa ünlü	*Ses'*	*Örnek*	*Türkçe*		*Uzun ünlü*	*Örnek-1*	*Örnek-2*
Ä	A, E	**Yämin**	*Yemin*		Â	**Kazâ**	**Hâlâ**
U	U	**Mulk**	*Mülk*		Û	**Mûnis**	**Sükûn**
İ	I	**Sihhat**	*Sıhhat*		Î	**Îlan**	**Dînî**

(**Ä**: **A**+**E**) şeklinde bir gösterim de harflerin açılımı bakımından doğrudur.

Ayrıca bakınız

- Ortak Türkçe alfabesi
- Arapçanın romanizasyonu

- Diyakritik işaretler

Kaynakça

1. ^ Hatice Şirin User, Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı Sistemleri, Akçağ, Ankara 2006, s. 26.
2. ^ "Abdülvahap Kara, "Türk Keneşi ve Türk Dünyasının 34 Harfli Ortak Alfabe Sistemi" " (https://archive.is/20140127073906/http://abdulvahapkara.com/arastirma-konulari/edebiyat-ve-kultur/252-turk-kenesi-ve-alfabe.html). 27 Ocak 2014 tarihinde kaynağından (http://abdulvahapkara.com/arastirma-konulari/edebiyat-ve-kultur/252-turk-kenesi-ve-alfabe.html) arşivlendi. Erişim tarihi: 27 Ocak 2014.
3. ^ Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu Bildirisi (Proceedings of the International Symposium of Contemporary Turkish Alphabet), 18-20 Kasım 1991, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1992 [1] (http://abdulvahapkara.com/images/stories/resim3/oralfabe1.jpg) 27 Ocak 2014 tarihinde Archive.is sitesinde arşivlendi (https://archive.is/20140127124743/http://abdulvahapkara.com/images/stories/resim3/oralfabe1.jpg).

Ek kaynaklar

- Heinz F. Wendt: *Fischer Lexikon Sprachen*, 1961 (ISBN 3-596-24561-3)
- Bilal N. Şimşir: Türk Yazi Devrimi, Ankara 1992, S. 119
- Helmut Glück (Hrsg.): *Metzler Lexikon Sprache*, 2005 [S. 417] (ISBN 3-476-02056-8) [Anmerkung: Unter dem Titel „Neues türkisches Alphabet“ wird fälschlicherweise das „Einheitliche Alphabet“ beschrieben.]
- Zentrum für Türkeistudien, Essen: *Aktuelle Situation in den Turkrepubliken – Innenpolitik, Sicherheitspolitik, Wirtschaft, Umwelt, Bevölkerung* (Working Paper 14, 1994)
- FSP Entwicklungssoziologie, Bielefeld: *Formen der Transvergesellschaftung als gegenläufige Prozesse zur Nationsbildung in Usbekistan* (Working Paper 334, 2000)
- *Der Fischer Welt Almanach '94 – Zahlen, Daten, Fakten*, 1993 (S. 846)

Dış bağlantılar

- Turan Alfabesi ile Orhun Alfabesi Tablosu (http://sophistikatedkids.com/turkic//31Alphabet/Table1En.htm) 12 Aralık 2013 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20131212024044/http://sophistikatedkids.com/turkic//31Alphabet/Table1En.htm).
- Bilge Tonyukuk Taşları (https://web.archive.org/web/20060823114421/http://www.tonyukuk.net/tongiris.htm)
- Turan Alfabesi (http://www.obib.de/Schriften/AlteSchriften/alte_schriften.php?Runen/Orkhon/Runen.html~Text) 17 Temmuz 2019 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20190717150541/http://www.obib.de/Schriften/AlteSchriften/alte_schriften.php?Runen%2FOrkhon%2FRunen.html~Text).